

УДК 333.02

DOI: <https://doi.org/10.32782/easterneurope.23-50>

СТРАТЕГІЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ У СУЧАСНИХ УМОВАХ ВЕДЕННЯ БІЗНЕСУ

STRATEGY OF SOCIO-ECONOMIC DEVELOPMENT OF DOMESTIC ENTERPRISES IN MODERN TERMS OF DOING BUSINESS

Новик І.В.

старший викладач кафедри
фінансово-економічної безпеки, обліку і оподаткування,
Українська академія друкарства

Novyk Iryna

Senior Teacher of Department
Financially-Economic Security, Account and Taxation,
Ukrainian Academy of Printing

Стратегія соціально-економічного розвитку може розглядатися як загальний напрям дій щодо розвитку компетенцій, лояльності й ефективності роботи персоналу, необхідний підприємству для досягнення стратегічних цілей діяльності у поєднанні із задоволенням потреб і очікувань інших зацікавлених у діяльності підприємства груп: власників, споживачів, бізнес-партнерів, громадськості. У статті представлено поняття стратегії економічного й соціального розвитку як основного конструктивного елементу довгострокового планування підприємства в сучасних умовах. Визначено основні довгострокові завдання, які повинні бути вирішені в процесі розроблення і реалізації стратегії соціально-економічного розвитку підприємства. Розкрито особливості формування стратегії соціально-економічного розвитку. Запропоновано алгоритм розроблення стратегії соціально-економічного розвитку підприємства. Проаналізовано основні проблеми соціального й економічного розвитку вітчизняних підприємств. Визначено програми, які є складовими компонентами стратегії соціально-економічного розвитку сучасного підприємства.

Ключові слова: підприємство, соціальний розвиток, економічний розвиток, стратегія соціально-економічного розвитку, бізнес.

Стратегия социального-экономического развития может рассматриваться как общее направление действий относительно развития компетенций, лояльности и эффективности работы персонала, необходимое предприятию для достижения стратегических целей деятельности в сочетании с удовлетворением потребностей и ожиданий других заинтересованных в деятельности предприятия групп: владельцев, потребителей, бизнес-партнеров, общественности. В статье представлено понятие стратегии экономического и социального развития как основного конструктивного элемента долгосрочного планирования предприятия в современных условиях. Определены основные долгосрочные задания, которые должны быть решены в процессе разработки и реализации стратегии социально-экономического развития предприятия. Раскрыты особенности формирования стратегии социально-экономического развития. Предложен алгоритм разработки стратегии социально-экономического развития предприятия. Проанализированы основные проблемы социального и экономического развития отечественных предприятий. Определены программы, которые являются составными компонентами стратегии социально-экономического развития современного предприятия.

Ключевые слова: предприятие, социальное развитие, экономическое развитие, стратегия социально-экономического развития, бизнес.

Strategy of social – economic development can be examined as common direction of actions in relation to development of competences, loyalty and efficiency of work of personnel, necessary to the enterprise for the achievement of strategic aims of activity in combination with satisfaction of necessities and expectations of other, groups interested in activity of enterprise : proprietors, consumers, business-partners, public. In the article the concept of strategy of economic and social development is presented as a basic structural element of the corporate strategic planning

of enterprise in modern terms. Basic long-term tasks that must be decided in the process of development and realization of strategy of socio-economic development of enterprise are certain. The features of forming of strategy of socio-economic development are exposed. At modern terms a strategic management becomes necessary pre-condition of achievement of success of enterprise both on internal and on external markets, as it orients a businessman on necessities, requirements and progress of target markets trends, gives an opportunity correctly to direct activity of enterprise, assists strengthening of him competition positions and creates soil for his effective activity. In connection with it for many enterprises that carry out the activity in modern hard competition terms, the important component of strategic management are development and introduction of strategy of socio-economic development. Strategy of economic and social development is the basic structural element of the corporate strategic planning of enterprise in modern terms. Strategy must determine quantitative descriptions of rates of height and basic proportions of economic development of enterprise, volumes of productive resources, that an enterprise can use in a prospect for realization of the socio-economic program and development of material and technical base. Development of strategy of socio-economic development of enterprise will give an opportunity to get a maximal income from activity, to decrease unproductive charges, improve business reputation, create a positive climate in a collective and effective working command. Only a that enterprise can occupy high competition positions at the market, that understands clear and logical intercommunication between economic and social development, and also necessity of the strategic planning.

Key words: enterprise, social development, economic development, strategy of socio-economic development, business.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. За сучасних умов стратегічне управління стає необхідною передумовою досягнення успіху підприємства як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках, оскільки воно орієнтує підприємця на потреби, вимоги й тенденції розвитку цільових ринків, дає змогу правильно спрямувати діяльність підприємства, сприяє зміцненню його конкурентних позицій і створює підґрунтя для його ефективної діяльності. У зв'язку із цим для багатьох підприємств, що здійснюють свою діяльність у сучасних жорстких конкурентних умовах, важливим компонентом стратегічного управління є розроблення та впровадження стратегії соціально-економічного розвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми і на які спирається автор. Дослідженню природи соціально-економічного розвитку підприємств присвятили свої праці такі вітчизняні й закордонні вчені, як: А.І. Амоша, І. Ансофф, В.Г. Андрійчук, І.Ю. Гришова, А.С. Галушко, П.Ф. Друкер, В.Ф. Євдокимов, В.В. Кужель, І.А. Крюкова, А.Ф. Новикова, М. Портер, Т.С. Шабатура, І.Б. Хома та ін. Однак, незважаючи на значний науковий потенціал досліджень соціально-економічного розвитку підприємства, проблематика розроблення та впровадження стратегії соціально-економічного розвитку підприємства залишається недостатньо вивченою в контексті сучасних умов ведення бізнесу.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є розкриття особливостей формування стратегії соціально-економічного розвитку підприємства на сучасному етапі.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Практика показує, що стратегія економічного й соціального розвитку є основним конструктивним елементом довгострокового

планування підприємства в сучасних умовах. Ця стратегія визначає основні цілі й завдання економічного та соціального розвитку підприємства, пропонує прийняття принципів стратегічних рішень за напрямками розвитку всіх складників виробничого потенціалу, обґрунтування можливих шляхів зростання обсягів виробництва і вирішення соціальних проблем [4, с. 129].

У стратегії соціально-економічного розвитку підприємства повинні вирішуватися такі важливі завдання довгострокового характеру [9, с. 162]:

- прогнозування й стабілізація економічного стану підприємства відповідно до характеру розв'язуваних соціальних проблем;

- коректування головних цілей і завдань ефективного соціально-економічного розвитку підприємства, окреслення пріоритетності завдань, що й визначає послідовність їх рішення і взаємозв'язки між собою;

- залучення для вирішення проблем останніх досягнень НТП, які дають змогу провести ефективну реконструкцію виробництва з урахуванням як найближчих, так і стратегічних перспектив розвитку споживчого попиту, а також досягти необхідного рівня економічної ефективності виробництва;

- визначення, а за необхідності й коректування, темпів і основних пропорцій розвитку підприємства виходячи з визначення необхідного обсягу трудових і матеріальних ресурсів у перспективі, а також із забезпечення всебічної інтенсифікації виробництва;

- розвиток і зміцнення зв'язків із науково-дослідницькими організаціями, що займаються соціальними дослідженнями й зміною попиту на вироблену продукцію з метою переходу на інноваційний шлях розвитку;

- розвиток продуктивних сил підприємства, освоєння нових видів товарів і послуг для підвищення стійкості інноваційного шляху розвитку;

- обґрунтування й коректування переліку існуючих і нових програм розвитку і визначення

вихідних показників із реалізації відповідно до умов навколишнього середовища та напрямів її розвитку;

- планування масштабів розвитку виробництва й удосконалення процесів взаємодії підприємства із зовнішнім середовищем;

- розвиток зовнішньоекономічних зв'язків із різними суб'єктами ринку;

- визначення можливих варіантів основних напрямів соціального розвитку й умов їх використання в навколишньому середовищі в процесі їх виникнення;

- розроблення довгострокових заходів, пов'язаних із підвищенням матеріального й культурного рівнів життя працівників підприємства.

Також стратегія соціально-економічного розвитку підприємства повинна передбачати отримання позитивних ефектів від її впровадження (рис. 1).

Стратегію доцільно розробляти на основі визначених завдань та передбачуваних ефектів за таким алгоритмом (рис. 2).

На першому етапі слід провести комплексну діагностику стану розвитку підприємства: на якому етапі життєвого циклу воно знаходиться, які ризики і загрози впливають на його діяльність, чи прибуткова (збиткова) діяльність підприємства тощо. На наступному етапі визначається рівень економічного та соціального роз-

витку (високий, середній чи низький), а також виявляються чинники внутрішнього та зовнішнього середовища, які вплинули на перебіг подій [8, с. 785].

Подальшим кроком є розроблення відповідних субстратегій, на основі яких формується загальна стратегія соціально-економічного розвитку сучасного підприємства, а також визначаються термін її реалізації та очікувані результати.

На останньому етапі керівництво має постійно контролювати процес упровадження стратегії соціально-економічного розвитку та оцінювати отримані результати [8, с. 785].

Рівень економічного розвитку підприємства під час розроблення стратегії має поєднуватися із широким використанням різних прогнозів: економічного зростання; НТП; попиту споживачів; зміни природних й економічних умов зовнішнього середовища та побудовою на їх основі планів розвитку підприємства та умов їх коректування в міру зміни зовнішнього середовища в тому або іншому напрямі. Перспективні оцінки виміру загальноекономічних показників підприємства повинні спиратися на такі прогнози по відповідній галузі [5, с. 16]:

- демографічні, включаючи прогноз зміни трудових ресурсів;

- запасів природних ресурсів і можливостей їх використання;

Рис. 1. Економічний і соціальний ефект від запровадження стратегії соціально-економічного розвитку підприємства [8, с. 783]

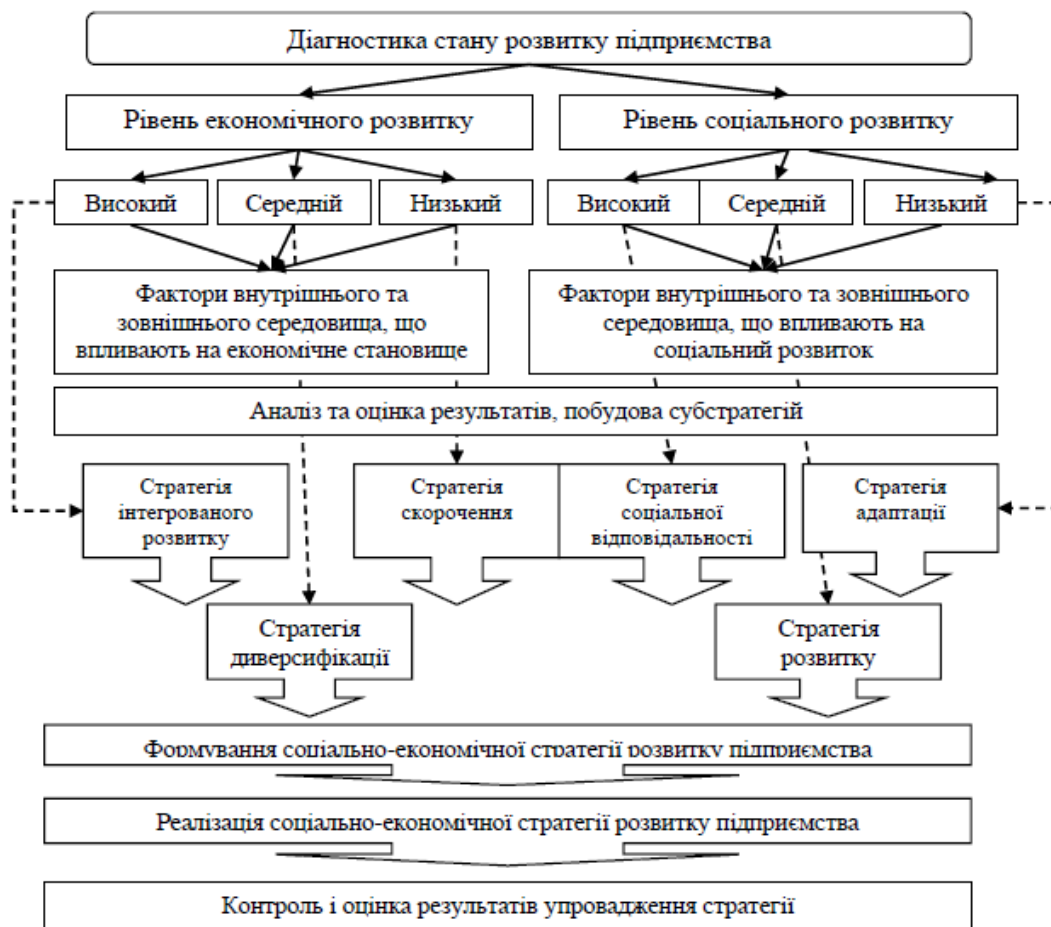

Рис. 2. Алгоритм формування стратегії соціально-економічного розвитку підприємства [8, с. 784]

– зміни обсягів виробництва й визначення перспектив упровадження у виробництво нової продукції;

– НТП, темпів і пропорцій розширеного відтворення (включаючи прогнози розвитку основних засобів та інвестиційної політики);

– розвитку зовнішньоекономічних зв'язків і торгівлі.

Необхідні при цьому також прогнози й соціального розвитку, зростання споживчого попиту на вироблені товари, прогнози щодо зміни навколишнього середовища та необхідні заходи для його збереження. Ці прогнози повинні відбивати не тільки сформовані тенденції, а й нові економічні реалії з урахуванням змін інфраструктури ринку, соціальних умов і напрямів НТП. Разом із тим вони повинні бути досить реальними, для цього необхідними є попередні узгодження тенденцій росту суспільних потреб і ресурсів на основі балансових розрахунків [5, с. 16].

Велике значення для визначення перспектив розвитку підприємства має розроблення соціальної програми. Ця програма включає визначення основних завдань, спрямованих на задоволення соціальних потреб працівників підприємства, шляхи вирішення цих завдань

з урахуванням можливостей забезпечення їх ресурсами. Основні положення соціальної програми підприємства будуються відповідно до соціальної політики, що проводиться державою. Водночас у стратегії розвитку повинні бути передбачені механізми підвищення зворотного впливу соціальних чинників на розвиток виробництва, збільшення його ефективності шляхом якнайкращого використання людського фактору, більш чіткий стимулюючий вплив оплати праці й розподілу фондів споживання [3, с. 46].

Доцільно під час розроблення стратегії соціально-економічного розвитку підприємства ввести й програму підвищення технічного рівня виробництва, що включає питання перспективного планування, фінансування та стимулювання використання останніх досягнень НТП і головні напрями технічного переозброєння підприємства. Саме у цій програмі визначаються основні цілі й завдання впровадження останніх і перспективних досягнень НТП. Найважливішим елементом цього етапу розроблення стратегії є визначення основних характеристик і вимог до впроваджуваних нових технологій і, насамперед, до продуктивності й технічного рівня засобів виробництва виходячи з необхідності

досягнення поставлених на довгострокову перспективу завдань соціального та економічного розвитку підприємства [2, с. 187].

У світлі цих вимог повинні вирішуватися такі основні проблеми:

- коректне відновлення структури активної частини основних засобів, конструктивних матеріалів з урахуванням підвищення їх технічного рівня й експлуатаційних властивостей на рівні найкращих світових зразків;

- здійснення комплексної механізації робіт, виконуваних у процесі виробництва;

- широке впровадження у виробництво нових матеріалів та технологічних процесів, що дають змогу скоротити витрати і використовувати вторинні ресурси;

- максимальне використання досягнень науки й техніки, визначення основних напрямів розвитку наукового потенціалу підприємства та шляхів підвищення ефективності його використання;

- проведення в широких масштабах заходів, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності виробничого потенціалу підприємства;

- проведення ефективної інноваційної політики, спрямованої на найбільш повне задоволення споживчого попиту на вироблені товари з урахуванням купівельних можливостей різних прошарків населення [2, с. 188].

Комплексна програма інноваційної діяльності підприємства може стати вагомим компонентом стратегії соціально-економічного розвитку підприємства. Вона повинна включати [1, с. 53]:

- 1) формування стратегічних напрямів наукового пошуку для забезпечення виробництва новими проєктними й конструктивними рішеннями з урахуванням перспектив розвитку попиту на вироблені товари;

- 2) заходи щодо прискорення впровадження останніх досягнень НТП у виробництво й підвищення їхнього впливу на ефективність і структуру виробничого процесу шляхом кардинального вдосконалення устаткування та застосування принципово нових технологій;

- 3) узгодження темпів росту наукового і технічного потенціалу з обсягами необхідних ресурсів та створення відповідних організаційних умов за рахунок утворення відповідних проблемно-цільових груп інноваційного розвитку підприємства.

У програмі інноваційного розвитку велику увагу доцільно приділяти оцінці рівня готовності до умов використання нових технологічних рішень. Повинні так само враховуватися можливості використання найкращих світових досягнень, і підводити це слід під уже існуючі проблемно-цільові програми.

Найважливішою вимогою ефективного розвитку підприємства є оцінка порівняльної економічної ефективності різних варіантів розвитку й вибір оптимального з них. В основі вибраного варіанту розвитку і з урахуванням поставлених соціально-економічних цілей

стратегія повинна визначати кількісні характеристики темпів росту й основних пропорцій економічного розвитку підприємства, обсяги виробничих ресурсів, які підприємство може використати в перспективі для здійснення своєї соціально-економічної програми й розвитку матеріально-технічної бази [4, с. 136].

Обґрунтування темпів і пропорцій розвитку здійснюється на базі системи взаємозалежних варіантів розрахунку за чинниками зростання виробництва з використанням балансових мікромоделей, які можуть включати:

- оцінку залучення в господарський обіг різних ресурсів, а також обмежень щодо їх використання у виробничому процесі;

- розрахунок динаміки трудових ресурсів, їх розподіл за різними напрямками здійснення діяльності й можливого росту продуктивності праці;

- оцінку структури й обсягу основних виробничих засобів;

- визначення впливу зовнішніх економічних умов на ефективність функціонування підприємства й проведення з їх урахуванням заходів, спрямованих на коректування реалізованих завдань [4, с. 136].

Важливою проблемою стратегії соціально-економічного розвитку виступає визначення капітальних вкладень. Їх обсяг розраховується з використанням проєктних показників зростання обсягів виробництва підприємства, ресурсів фондів нагромадження й амортизації, а також розрахунків виробничого балансу за динамічною моделлю з урахуванням кінцевого продукту, що відповідає цілям економічного та соціального розвитку. Крім цього, враховуються всі матеріальні ресурси, використовувані у виробничому процесі. Для забезпечення збалансованості стратегії розвитку розробляються такі баланси [6, с. 189]:

- капітальних вкладень і основних доходів;

- обсягів виробництва й одержуваного прибутку;

- витрат і результатів;

- зведені матеріальні баланси за найважливішими видами послуг, що надаються, баланси виробничих потужностей відповідно до прийнятої в стратегії номенклатури балансів;

- зведені фінансові баланси (баланс прибутків і видатків).

Основними вимогами під час розроблення перерахованих балансів на тривалу перспективу є використання прогресивних норм і нормативів, забезпечення погодженості окремих видів балансів. При цьому слід зазначити, що ці норми й нормативи мають змінюватися відповідно до змін мікро- і макроекономічних умов функціонування підприємства.

В основу стратегії розвитку підприємства повинна бути покладена багатокритеріальна оптимізація, орієнтована на одержання максимального прибутку й максимальне задоволення

споживчого попиту в регіоні за підвищення конкурентоспроможності вироблених товарів на внутрішньому та зовнішньому ринках. Перспективна потреба вироблених товарів і послуг повинна визначатися з урахуванням обсягу виробництва конкурентів та економічної ніші, яку займає підприємство на внутрішньому ринку [7, с. 91].

Висновки з цього дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямку. У підсумку зауважимо, що для забезпечення ефективності функціонування підприємства

необхідне розроблення стратегії його соціально-економічного розвитку, яка дасть змогу отримувати максимальний прибуток від діяльності, зменшити невиробничі витрати, поліпшити ділову репутацію, створити позитивний клімат у колективі та ефективну робочу команду. Лише те підприємство може зайняти високі конкурентні позиції на ринку, яке розуміє чіткий та логічний взаємозв'язок між економічним і соціальним розвитком, а також необхідність стратегічного планування.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Ащаулов В.В. Формування соціально-економічної стратегії підприємства. *Держава та регіони. Серія «Економіка та підприємництво»*. 2013. № 5(74). С. 50–54.
2. Білошапка В.А., Загорій Г.В. Стратегічне управління: принципи і міжнародна практика : монографія. Київ : КНЕУ, 2012. 352 с.
3. Гришова І.Ю., Шабатура Т.С. Імплементация принципів соціально-орієнтованого бізнесу в площину економічного розвитку потенціалу сучасних підприємств. *Економіка: реалії часу*. 2014. № 3. С. 44–48.
4. Довгань Л.Є., Каракай Ю.В., Артеменко Л.П. Стратегічне управління : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2011. 440 с.
5. Кравчук В. Стратегія розвитку підприємства: економічний та соціальний аспекти. *Галицькі Контракти*. 2003. № 39. С. 15–18.
6. Конкурентоспроможність підприємства: управління, оцінка, стратегія : монографія / В.А. Павлова та ін. Дніпропетровськ : ДУЕП імені Альфреда Нобеля, 2011. 352 с.
7. Прищепя Н.П., Гайдамака О.М. Алгоритм розроблення стратегії соціально-економічного розвитку сучасного підприємства. *Управління проектами та розвиток виробництва*. 2012. № 4(44). С. 88–94.
8. Чайкіна А.О. Особливості формування стратегії соціально-економічного розвитку сучасного підприємства. *Економіка і суспільство*. 2017. № 3. С. 782–788.
9. Шакун І.В. Теоретико-методологічний аналіз підходів до визначення соціально-економічного розвитку підприємства. *Сучасні інноваційно-інвестиційні механізми розвитку національної економіки* : матеріали IV Міжнародної науково-практичної Інтернет-конференції, 26 жовтня 2017 р. Полтава : ФОП Пусан А.Ф., 2017. Ч. 2. С. 161–163.

REFERENCES:

1. Ashhaulov V.V. (2013), Formuvannja socialjno-ekonomichnoji strateghiji pidpryjemstva [Formation of socio-economic strategy of the enterprise]. *Derzhava ta reghiony*, no. 5 (74), pp. 50-54.
2. Beloshapka V.A. and Zagoriy G.V. (2012), *Strateghichne upravlinnja: pryncypy i mizhnarodna praktyka* [Strategic Management: Principles and International Practice]. Kyiv: KNEU. (in Ukrainian).
3. Ghryshova I.Ju. and Shabatura T.S. (2014), Implementacija pryncypiv socialjno-orijentovanogo biznesu v ploshhynu ekonomichnogho rozvytku potencialu suchasnykh pidpryjemstv [Implementation of principles of socially-oriented business in the field of economic development of the potential of modern enterprises]. *Ekonomika: realiji chasu*, no.3, pp. 44-48.
4. Dovgan L.E., Karakay Y.V. and Artemenko L.P. (2011), *Strateghichne upravlinnja* [Strategic Management]. Kyiv: Centr uchbovohoji literatury. (in Ukrainian).
5. Kravchuk V. (2003), *Strateghija rozvytku pidpryjemstva: ekonomichnyj ta socialjnyj aspekty* [Enterprise development strategy: economic and social aspects]. *Ghalyckji Kontrakty*, no. 39, pp. 15-18.
6. V.A. Pavlova (2011), *Konkurentospromozhnistj pidpryjemstva: upravlinnja, ocinka, strateghija* [Competitiveness of the enterprise: management, evaluation, strategy]. Dnipropetrovsk: DUEP imeni Aljfreda Nobelja. (in Ukrainian).
7. Pryshhepa N.P. and Ghajdamaka O.M. (2012), *Alghorytm rozroblennja strateghiji socialjno-ekonomichnogho rozvytku suchasnogho pidpryjemstva* [An algorithm for developing a strategy for socio-economic development of a modern enterprise]. *Upravlinnja proektamy ta rozvytok vyrobnyctva*, no. 4(44), pp. 88-94.
8. Chajkina A.O. (2017), *Osoblyvosti formuvannja strateghiji socialjno-ekonomichnogho rozvytku suchasnogho pidpryjemstva* [Features of formation of strategy of socio-economic development of modern enterprise]. *Ekonomika i suspiljstvo*, no. 3, pp. 782-788.
9. Shakun I.V. (2017). *Teoretyko-metodologichnyj analiz pidkhodiv do vyznachennja socialjno-ekonomichnogho rozvytku pidpryjemstva* [Theoretical and methodological analysis of approaches to determining the socio-economic development of the enterprise]. *Proceedings of the Modern innovation and investment mechanisms of national economy development (Ukraine, Poltava, October 26, 2017)*, Poltava: Modern innovation and investment mechanisms of national economy development, pp.161-163.